

Edukacja regionalna w praktyce szkolnej inspiracją dla ucznia szkoły ponadgimnazjalnej

The regional education in school practice as the inspiration for high school students

ILONA ŻEBER-DZIKOWSKA

Summary. The aim of the regional education in the didactic and educational process is to create the feeling of students' own regional identities. The regional identity is understood here as the attitude towards the dedication to their own environment functioning as well as the authentic openness towards different societies and the cultures.

As the result of educational reform at schools, the necessity of introducing different educational paths, e.g. the regional one appears. Their realization should be the addition of knowledge in this field. The regional education in school practice should be the inspiration for the teachers and students so as to improve their interests, to effort and to introduce the changes. Therefore, they have the fundamental educational significance.

In 2005 in order to get the students' opinion on the subject of the so-called 'regional paths' the research in the area of Ostrowiec Świętokrzyski administrative district was conducted. Six high school participated in the research. 514 students filled in questionnaires specially prepared for the research.

Therefore, no matter how long the regional education is present at schools (in many schools for a long time), do the teachers realize the lack of special instructive and methodological help as well as the appropriate material – publications dealing with the region, illustrative material, etc.

Key words: questionnaires research, research, interdisciplinary education, regional education, school, the fourth stage of education.

Dr Ilona Żeber-Dzikowska, Zakład Dydaktyki Biologii i Ochrony Środowiska, Instytut Biologii Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach, ul. Świętokrzyska 15, 25-406 Kielce

EDUKACJA REGIONALNA W PRAKTYCE SZKOLNEJ
INSPIRACJĄ DLA UCZNIA SZKOŁY PONADGIMNAZJALNEJ

We współczesnym świecie szybko postępujących przemian we wszystkich niemal dziedzinach naszego życia, a głównie w sferze duchowej, człowiek traci grunt dla swojej naturalnej podmiotowości. Staje się drobnym elementem w skomplikowanej maszynie społecznej, gubi swoją indywidualność, wreszcie odrywa się od własnego środowiska, które kształtowało go przez pokolenia. W tych okolicznościach szczególnego znaczenia nabiera hasło humanizacji życia społecznego, do realizacji którego należy dążyć równie skutecznie, jak czyni się to z utrzymaniem naturalnej wartości środowiska przyrodniczego (Dołęga, Czartoszewski 2000a).

Jednym ze skuteczniejszych sposobów obrony przed tymi ujemnymi procesami jest pobudzenie w człowieku jego własnej wartości, wytworzenie poczucia szacunku do własnego środowiska i rodzimej grupy społecznej (Dołęga, Czartoszewski 2000b).

Sprawdzonym środkiem pozytywnego oddziaływania w tym zakresie jest ruch regionalistyczny, pobudzający ludzi do zainteresowania się własnym otoczeniem oraz edukacja regionalna, łącząca elementy wiedzy geograficznej, historycznej, tradycji i kultury regionalnej, które kształtują pojęcie regionu (Barwinek 2007).

Ruch turystyczny, muzealnictwo regionalne, wydawnictwa popularnonaukowe, przybliżając wartości tkwiące w zasięgu naszego wzroku, przyczyniają się do pogłębienia znajomości własnego środowiska (Żeber-Dzikowska, Wójtowicz 2007).

Inspiracją do opracowania ścieżki regionalnej stały się nie tylko wymagania wprowadzonej w naszym kraju reformy edukacji, ale też własne obserwacje i wyciągnięte wnioski z praktyki edukacyjnej. Wykorzystanie najbliższego otoczenia jako obiektu dydaktycznego umożliwia nie tylko zdobywanie wiadomości, ale także pozwala na rozwijanie umiejętności w taki sposób, aby uczeń mógł bezpiecznie poruszać się we własnym świecie, rozwijać ciekawość i aktywność badawczą. Dla uczniów miejscowość, w której mieszkają, jest ich „małą ojczyzną”. Tutaj spędzają dzieciństwo, uczęszczają do szkoły, tutaj kształtuje się ich osobowość i rozwijają się talenty.

Czy ścieżka regionalna to tylko nazwa, czy zajęcia wykorzystujące tego typu ścieżkę spełniają założone cele edukacyjne? Jaki powinien być jej program i organizacja? Czy zajęcia takie są potrzebne młodemu człowiekowi? Warto odpowiedzieć na powyższe pytania oraz określić szanse dalszego rozwoju edukacji regionalnej (Żeber-Dzikowska 2007).

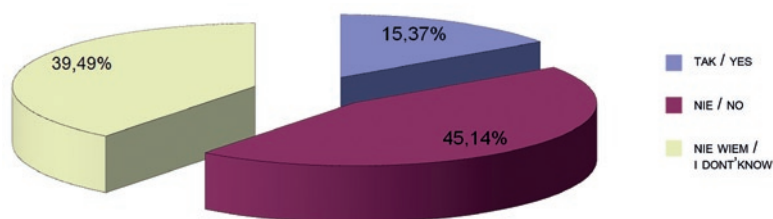
Celem zorientowania się w poglądach uczniów na temat ścieżek regionalnych w 2005 roku przeprowadzono badania na terenie powiatu Ostrowca Świętokrzyskiego. Objęto nimi sześć szkół ponadgimnazjalnych. W badaniach zastosowano ankietę, którą wypełniło 514 uczniów.

Na pytanie, czy w ich szkole są prowadzone ścieżki regionalne, aż 45,14% badanych odpowiedziało, że nie, 39,49% (203 uczniów) respondentów nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie, a tylko 15,37% ankietowanych stwierdziło, że ścieżki regionalne są realizowane w szkołach.

Tabela 1. Stan wiedzy respondentów o organizacji ścieżek regionalnych w szkole

Table 1. The state of the respondents' knowledge about the 'regional paths' organization that takes place at school

Czy organizowane są w Twojej szkole ścieżki regionalne? <i>Are there 'regional paths' organized at your school?</i>	I LO		II LO		III LO		V LO		ZSZ Kunów		LO Ćmielów		Ogółem General	%
	N=61		N=90		N=164		N=35		N=78		N=86		N=514	
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%		
Tak / <i>Yes</i>	11	2,14	15	2,92	29	5,64	7	1,36	11	2,14	6	1,17	79	15,37
Nie / <i>No</i>	27	5,25	39	7,59	87	16,9	15	2,92	35	6,81	29	5,64	232	45,14
Nie wiem <i>I do not know</i>	23	4,47	36	7,00	48	9,34	13	2,53	32	6,22	51	9,92	203	39,48
Brak odpowiedzi <i>No answer</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Ryc. 1. Stan wiedzy respondentów z poszczególnych szkół o organizacji ścieżek regionalnych w szkole

Fig. 1. The state of the respondents' knowledge, at the particular school, about the "regional paths" organization that takes place at school

Na pytanie, czy uczeń wie, jaki jest sens realizacji ścieżek regionalnych 86,77% badanych odpowiedziało, że nie, zaś tylko 13,23% potwierdziło, że zna sens ich realizacji.

Wynik taki jest związany zarówno z niską wiedzą uczniów na temat ścieżek regionalnych, jak również brakiem przygotowania uczniów pod kątem merytorycznym i metodycznym do realizacji ścieżek na IV etapie kształcenia.

Tabela 2. Sens realizacji ścieżek regionalnych w szkole

Table 2. The sense of the 'regional paths' realization at school

Czy znasz sens realizacji ścieżek regionalnych w szkole? Odpowiedź uzasadnij. <i>Can you see the sense of the 'regional paths' realization at school? Justify your opinion</i>	I LO		II LO		III LO		V LO		ZSZ Kunów		LO Ćmielów		Ogółem <i>General</i>	%
	N=61		N=90		N=164		N=35		N=78		N=86		N=514	
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%		
Tak / <i>Yes</i>	15	2,92	11	2,14	31	6,03	3	0,58	7	1,36	1	0,19	68	13,23
Nie / <i>No</i>	46	8,94	79	15,3	133	25,8	32	6,22	71	13,8	85	16,5	446	86,77
Brak odpowiedzi <i>No answer</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Sens realizacji ścieżek uczniowie uzasadniali najczęściej następującymi wypowiedziami:

- „pogłębiają wiedzę na temat własnego regionu, ukazują jego piękno, dorobek poprzednich pokoleń, dziedzictwo kulturowe itp.”
- „niedawno przeprowadziłam się do tego miasta, więc sens realizacji ścieżki regionalnej jest jak najbardziej rzeczą wskazaną dla ludzi, którzy chcieliby zaczerpnąć trochę wiedzy na temat okolicy, w której żyją”
- „poprzez ścieżki doceniamy swój region i pogłębiany wiedzę na jego temat, a celem tych ścieżek jest sprawdzenie, czy wiedza ucznia jest rozległa i nie ogranicza się tylko do wiedzy podręcznikowej”
- „każdy powinien wiedzieć coś o swoim regionie, w którym żyje, jednak nie znam ścieżek regionalnych, ponieważ nie są realizowane w naszej szkole i nie znam sensu ich realizacji”

Jednak wielu uczniów nie potrafiło podać odpowiedzi na to pytanie lub nie miało zdania na ten temat.

W kolejnym pytaniu ankietowani mieli odpowiedzieć, czy realizacja ścieżek inspiruje do samodzielnego zdobywania wiedzy. Większość badanych (63,42%) odpowiedziała, że realizacja ścieżki sprzyja samodzielnemu zdobywaniu informacji, 25,10% było zdania, że nie ma wpływu na samodzielne zdobywanie wiedzy, a 11,48 ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

Tabela 3. Wpływ realizacji ścieżek na samodzielne zdobywanie informacji

Table 3. The influence of the 'regional paths' on the self-gained knowledge

Czy realizacja ścieżek sprzyja samodzielnemu zdobywaniu przez Ciebie informacji? Odpowiedź uzasadnij. <i>Does the realization of the 'regional paths' influence your self-gained knowledge? Justify your answer.</i>	I LO		II LO		III LO		V LO		ZSZ Kunów		LO Ćmielów		Ogółem <i>General</i>	%
	N=61		N=90		N=164		N=35		N=78		N=86		N=514	
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%		
Tak / <i>Yes</i>	48	9,34	45	8,75	108	21,0	15	2,92	49	9,53	61	11,8	326	63,42
Nie / <i>No</i>	11	2,14	31	6,03	47	9,14	7	1,36	12	2,33	21	4,08	129	25,10
Brak odpowiedzi <i>No answer</i>	2	0,39	14	2,72	9	21,9	13	2,53	17	3,31	4	0,78	59	11,48

Niektórzy uczniowie uzasadniali swoją odpowiedź następującymi wypowiedziami:

- „mam możliwość nauczenia się czegoś szybciej, poznać nowe i ciekawe regiony, zabytki, ludzi”;
- „mimo że ścieżki takie nie są realizowane w naszej szkole, sprzyjałyby samodzielnemu zdobywaniu informacji. Motywowałyby do sięgania do nowych źródeł turystyki”;
- „to oczywiste, jeżeli temat ścieżki jest ciekawy, zainteresuje nas, sami szukamy informacji, aby wiedzieć więcej”;
- „choć nie realizuje się ścieżek regionalnych w naszej szkole, myślę, że sprzyjają one samodzielnemu zdobywaniu wiedzy, bowiem nic nie wiem na ich temat i będę chciał się dowiedzieć”;
- „poprzez obserwację nowego systemu nauczania można wysunąć własne wnioski – współczesny system edukacji w ogóle temu nie sprzyja”;
- „ścieżki mobilizują do zapoznania się z informacjami na temat regionu i wzbudzają zainteresowania wśród młodzieży, ponieważ biorąc udział np.

w projektach zobowiązani jesteśmy do przygotowania informacji i ciekawostek na ten temat”;

- „samo uczestnictwo, np. w debacie, pozwala nam poznać różne opinie a wiąże się to ze zdobywaniem informacji i wymaga zaangażowania”.

Następne pytanie dotyczyło propozycji zmian w realizacji ścieżki regionalnej. Odpowiedziało na nie zaledwie 98 (19,1%) ankietowanych, 112 uczniów nie miało zdania na ten temat, natomiast aż 404 nie udzieliło żadnej odpowiedzi.

Niżej przytoczono niektóre wypowiedzi ankietowanych: Jedna z uczennic III kl. szkoły ponadgimnazjalnej (podobnie, jak wielu pozostałych ankietowanych) twierdzi, że „niepotrzebne są żadne zmiany”, kolejne osoby odpowiadały, że „powinny być ciekawsze i bardziej urozmaicone, łatwiej dostępne i przekazywane w bezpośredni sposób”. Uczeń II kl. zmieniłby „zaangażowanie nauczycieli w realizację ścieżek edukacyjnych”. Jego rówieśnik proponował więcej zajęć w terenie i zwiększenie ich częstotliwości, podobną propozycję zgłosiła uczennica III kl., która wniosowała, by organizować „więcej wycieczek, projektów, wywiadów z ciekawymi osobami, od których dużo moglibyśmy się dowiedzieć, realizując dany temat z zakresu ścieżki regionalnej, pogłębiając przy tym swoją wiedzę”.

Na pytanie, czym jest dla Ciebie dziedzictwo kulturowe regionu? – uczniowie odpowiadali:

- „moją przeszłością, dzięki której mogę poznać życie i działalność moich przodków”;
- „tradycją i powodem do dumy”;
- „całością dorobku duchowego i materialnego, jakie wykształciły poprzednie pokolenia”;
- „dziedzictwo kulturowe regionu jest częścią naszej przeszłości, teraźniejszości oraz częścią wskaźnika na przyszłość”;
- „jest pozostałością naszych przodków i fundamentem poczucia więzi ze spadkiem, który otrzymaliśmy od poprzednich pokoleń”;
- „jest ważnym elementem, który trzeba stale rozwijać i propagować jego dobre strony, podtrzymywać i pielęgnować dla następnych pokoleń”;

Pozostałe odpowiedzi nieznacznie odbiegały od wyżej wymienionych. Większość badanych nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie bądź odpowiadali, że „nie mają zielonego pojęcia”, jak również, że nie poznali do tej pory dziedzictwa kulturowego swojego regionu i ciężko im cokolwiek powiedzieć na ten temat.

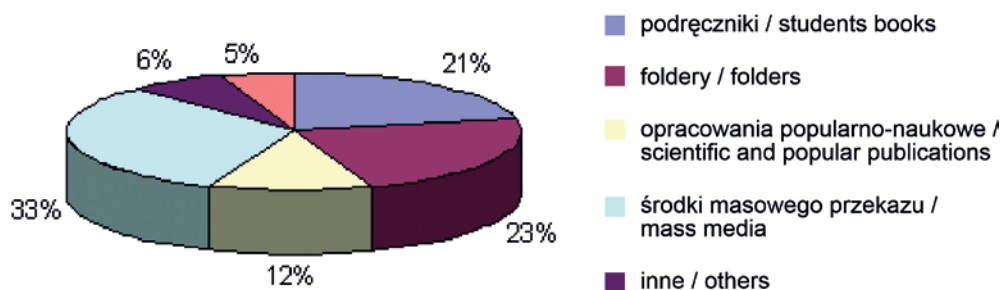
Na pytanie, co umożliwia uczniom zdobywanie wszechstronnej wiedzy o regionie, 33,46% ankietowanych odpowiedziało, że środki masowego przekazu, 24,12% badanych wymieniło foldery, 22,37% respondentów – podręczniki,

12,45% zaznaczyło odpowiedź – opracowania popularnonaukowe, natomiast 6,81% wskazało: Internet, infrastrukturę turystyczną, zainteresowanie regionem, rozmowy z ludźmi starszego pokolenia, szkołę. Tylko 29 uczniów (co stanowi 5,64%) nie odpowiedziało na to pytanie.

Tabela 4. Środki umożliwiające zdobywanie wiedzy o regionie

Table 4. The sources that make it possible to gain the knowledge about the region

Co umożliwia Ci zdobywanie wszechstronnej wiedzy o własnym regionie? <i>What makes it possible for you to gain the regional knowledge?</i>	I LO		II LO		III LO		V LO		ZSZ Kunów		LO Ćmielów		Ogółem <i>General</i>	%
	N=61		N=90		N=164		N=35		N=78		N=86			
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%		
Podręczniki Student books	27	5,25	13	2,53	24	4,67	7	1,36	17	3,31	27	5,25	115	22,37
Foldery / folders	4	0,78	21	4,08	41	7,99	12	2,33	27	5,25	19	3,70	124	24,12
Opracowania popularnonaukowe <i>Scientific and popular publications</i>	8	1,59	12	2,33	23	4,47	2	0,39	8	1,59	11	2,14	64	12,45
Środki masowego przekazu (radio, telewizja) <i>Mass media (radio, TV)</i>	29	5,64	32	6,22	55	10,7	13	2,53	24	4,67	19	3,70	172	33,46
Inne / other	2	0,39	8	1,59	11	2,14	9	21,9	1	0,19	4	0,78	35	6,81
Brak odpowiedzi <i>No answer</i>	9	1,75	4	0,78	0	0	9	1,75	1	0,19	6	1,17	29	5,46

Ryc. 2. Środki umożliwiające zdobywanie wiedzy o regionie

Fig. 2. Sources that make it possible to gain the knowledge about the region

Tabela 5. Kto lub co wpływa na kształtowanie zainteresowań regionalnych?

Table 5. Who or what influences forming the regional interests?

Kto lub co ma znaczny wpływ na kształtowanie Twoich zainteresowań regionalnych? <i>Who or what influences your regional interests?</i>	I LO		II LO		III LO		V LO		ZSZ Kunów		LO Ćmielów		Ogółem <i>General</i>	%
	N=61		N=90		N=164		N=35		N=78		N=86			
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%		
Nauczyciel <i>Teacher</i>	22	4,28	34	6,61	92	17,90	21	4,08	23	4,47	25	4,86	217	42,22
Środki masowego przekazu <i>Mass media</i>	12	2,33	22	4,28	47	9,14	4	0,78	12	2,33	19	3,70	116	22,57
Rodzina <i>Family</i>	21	4,08	8	1,59	23	4,47	3	0,58	11	2,14	12	2,33	78	15,17
Czasopisma <i>Magazines</i>	13	2,53	11	2,14	19	3,70	12	2,33	21	4,08	11	2,14	87	16,93
Grono rówieśników <i>Groups of peers</i>	11	2,14	9	1,75	21	4,08	13	2,53	3	0,59	7	1,36	64	12,45
Praca samodzielna <i>Work alone</i>	6	1,17	7	1,36	27	5,25	5	0,97	1	0,19	4	0,78	50	9,73
Inne / <i>Other</i>	0	0	1	0,19	4	0,78	2	0,39	0	0	0	0	7	1,36
Brak odpowiedzi <i>No answer</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

W odpowiedzi na pytanie, kto lub co może mieć wpływ na kształtowanie zainteresowań regionalnych, największa grupa (42,22%) badanych stwierdziła, że osobą tą jest nauczyciel, 22,57% ankietowanych zaznaczyło, że wiedzę tę dostarczają środki masowego przekazu, 16,93% respondentów zakreśliło czasopisma, 15,17% badanych było zdania, że rodzina ma znaczący wpływ na kształtowanie zainteresowań regionalnych. Niektórzy uczniowie (12,45%) zaznaczyli grono rówieśników, 9,73% – pracę samodzielną, zaś 1,36% respondentów wskazało odpowiedź inne, wymieniając: własne zainteresowania regionem, książki, wycieczki do ciekawych miejsc, wywiady z ciekawymi ludźmi.

Następne zadanie dotyczyło znajomości czasopism regionalnych. Uczniowie wymieniali tu „Gazetę Ostrowiecką” – 459 wskazań, kolejno: „Wiadomości Świętokrzyskie” – 130 odpowiedzi, „Echo Dnia” – 99 głosów, „Gazetę Wyborczą – dodatek kielecki” wskazało 47 osób, natomiast 39 osób wymieniło czasopisma niezwiązane z regionem.

Na pytanie, czy tematyka zawarta w czasopismach biologicznych wpływa na zainteresowania biologiczne, 69,26% respondentów udzieliło pozytywnej

odpowiedzi, 20,23% uczniów stwierdziło, że tematyka ta nie pogłębia zainteresowań biologicznych, 9,92% ankietowanych nie ma zdania na temat, a 0,59% badanych (3 osoby) nie wskazało żadnej odpowiedzi.

Tabela 6. Pogłębianie zainteresowań biologicznych przez tematykę regionalną zawartą w czasopiśmie

Table 6. Improving the biological interests due to the regional theme in magazines

Czy tematyka w nich zawarta pogłębia Twoje zainteresowania biologiczne? <i>Does the theme in it improve your biological interests?</i>	I LO		II LO		III LO		V LO		ZSZ Kunów		LO Ćmielów		Ogółem <i>General</i>	%
	N=61		N=90		N=164		N=35		N=78		N=86			
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%		
Tak / <i>Yes</i>	48	9,34	59	11,4	103	20,0	21	4,08	62	12,2	63	12,6	356	69,26
Nie / <i>No</i>	11	2,14	22	4,28	29	5,64	14	2,72	15	2,92	13	2,53	104	20,23
Nie mam zdania <i>I have no opinion</i>	2	0,39	9	1,75	30	5,84	0	0	1	0,19	9	1,75	51	9,92
Brak odpowiedzi <i>No answer</i>	0	0	0	0	2	0,39	0	0	0	0	1	1	3	0,59

Tabela 7. Wykorzystanie Internetu do pogłębiania wiedzy o regionie

Table 7. Use of the Internet as to improve the knowledge about the region

Czy wykorzystujesz Internet do pogłębiania swoich zainteresowań o regionie? <i>Do you use the Internet to improve the knowledge about the region?</i>	I LO		II LO		III LO		V LO		ZSZ Kunów		LO Ćmielów		Ogółem <i>General</i>	%
	N=61		N=90		N=164		N=35		N=78		N=86			
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%		
Tak / <i>Yes</i>	49	9,53	79	15,3	122	23,7	24	4,64	57	11,0	48	9,34	379	73,73
Nie / <i>No</i>	12	2,33	11	2,14	39	7,59	9	1,75	21	4,08	34	4,61	126	24,51
Brak odpowiedzi <i>No answer</i>	0	0	0	0	3	0,58	2	0,39	0	0	4	0,78	9	1,75

Na kolejne pytanie ankiety dotyczące wykorzystania Internetu do pogłębiania wiedzy o regionie aż 73,73% uczniów odpowiedziało pozytywnie, 24,51% badanych nie wykorzystywało Internetu do pogłębiania swoich zainteresowań

o regionie, natomiast 1,75% respondentów nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

W kolejnym pytaniu badani mieli określić stosunek do środowiska przyrodniczego swojego regionu. Z zestawienia w poniższej tabeli wynika jednoznacznie, że większość uczniów – 239 (57%) – interesuje się tym okazjonalnie, 32 (10%) jest zainteresowana stanem środowiska przyrodniczego i problemem jego degradacji, 10,31% w ogóle nie jest tym zainteresowana, zaś 0,59% (3 uczniów) nie zaznaczyło żadnej odpowiedzi.

Tabela 8. Stosunek ucznia do środowiska przyrodniczego regionu

Table 8. Student's attitude towards the natural environment

Zaznacz jedną z podanych niżej odpowiedzi określając Twój stosunek do środowiska przyrodniczego Twojego regionu. <i>Tick one of the provided below answers that defines your attitude towards the natural environment of your region</i>	I LO		II LO		III LO		V LO		ZSZ Kunów		LO Ćmielów		Ogółem <i>General</i>	%
	N=61		N=90		N=164		N=35		N=78		N=86			
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%		
Jestem zainteresowany/a stanem środowiska przyrodniczego i problemem jego degradacji. <i>I am interested in the state of the natural environment and the problems of its degradation</i>	27	5,25	25	4,86	49	9,53	7	1,36	23	4,47	34	6,61	165	32,10
Interesuję się tym okazjonalnie <i>I am occasionally interested in it</i>	31	6,03	43	8,36	97	18,8	26	5,06	51	9,92	45	8,75	293	57,00
Nie interesuje mnie ten problem <i>I am not interested in it</i>	3	0,59	19	3,70	18	3,50	2	0,39	4	0,78	7	1,36	53	10,31
Brak odpowiedzi <i>No answer</i>	0	0	3	0,58	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0,59

Respondenci uzasadniali swoje wypowiedzi następująco: uczeń klasy II odpowiedział „środowisko, które nas otacza, jest strasznie zanieczyszczone, nie da się tego nie zauważyć; przyzwyczaję innych nie zmienię, ale sam staram się nie niszczyć i nie zanieczyszczać przyrody”. Jedna z uczennic klasy I uznała że nie interesuje ją ten problem, ponieważ jej zainteresowania nie dotyczą tego tematu.

Jej rówieśnica z innej szkoły stwierdziła, że jej region jest bardzo czysty i zadbane, nie musi się martwić o degradację środowiska, gdyż „są od tego odpowiednie instytucje i wydziały”. Jeden z uczniów zaznaczył, że interesuje się tym okazjonalnie, nie uczestniczy bowiem w żadnym kole i nikt go nie mobilizuje do interesowania się stanem przyrody i problemem degradacji środowiska. Uczennica klasy III powiedziała: „od środowiska zależy nasze zdrowie, a ponieważ jestem integralną częścią tego środowiska, chcę oddychać tlenem, a nie spalinami”.

Większość uczniów – 79,57%, zapytanych o dostrzeganie wartości regionu w życiu osobistym, wspólnotowym i społecznym odpowiedziała pozytywnie, 14,78% respondentów ich nie dostrzega, 4,86% ankietowanych nie ma zdania na ten temat, natomiast 0,78% – 4 uczniów – nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

Tabela 9. Znaczenie wartości regionu w życiu osobistym, wspólnotowym i społecznym

Table 9. The significance of the regional values in the private life and the life of the society

Czy dostrzegasz znaczenie wartości regionu w życiu osobistym, wspólnotowym i społecznym? <i>Can you see the significance of the regional values in the private life and the life of the society?</i>	I LO		II LO		III LO		V LO		ZSZ Kunów		LO Ćmielów		Ogółem <i>General</i>	%
	N=61		N=90		N=164		N=35		N=78		N=86		N=514	
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%		
Tak / <i>Yes</i>	45	8,75	82	15,9	139	27,0	27	5,25	66	12,8	50	9,72	409	79,57
Nie / <i>No</i>	13	2,53	4	0,78	21	4,08	4	0,78	7	1,36	27	5,25	76	14,78
Nie mam zdania <i>I have no opinion</i>	3	0,58	4	0,78	3	0,78	4	0,78	2	0,39	9	1,75	25	4,86
Brak odpowiedzi <i>No answer</i>	0	0	0	0	1	0	0	0	3	0,58	0	0	4	0,78

Na pytanie, czy uczeń dostrzega znaczenie wartości regionu w życiu osobistym, wspólnotowym i społecznym, badani odpowiadali następująco:

- „każdy region ma swoją kulturę, tradycję, która wpływa na kształtowanie osobowości mieszkańców”;
- „jesteśmy częścią regionu, a to jednoczy nas z innymi”;
- „region i społeczeństwo tworzą nierozzerwalną parę, podobnie jak społeczeństwo i kraj”;

- „każdy region ma swoje cechy, tworzy wspólnotę i ukrywa tajemnice poprzednich pokoleń”;
- „znaczenie regionu dostrzegam w jego atrakcjach turystyczno-rekreacyjnych”;
- „znaczenie wartości w życiu osobistym dostrzega zapewne każdy uczeń, w życiu wspólnotowym każda klasa, a społecznym szkoła – choćby realizując projekty edukacyjne, poprzez które nasz region podnosi swoje wartości”;
- „nietrudno dostrzec znaczenie wartości regionu w życiu jego mieszkańców, a sama promocja regionu podnosi jego wartości kulturowe i turystyczne”.

Kolejne zadanie polegało na podaniu przykładów miejsc w regionie, które zasługują na szersze wyeksponowanie.

Większość uczniów – 375 (72,9%) uznała, że godnym miejscem zasługującym na promocję jest Bałtów i znajdujący się tam park jurajski, 244 respondentów odpowiedziało, że Rezerwat Archeologiczny Krzemionki, 205 uczniów podało Góry Świętokrzyskie, 94 – Chęciny, 76 – Sielpię Wielką, 42 – Nową Słupię i szlak na Święty Krzyż, 27 – Sandomierz, 14 – Opatów, 7 – Ćmielów. Uczniowie wymieniali także pobliskie miejscowości, wsie przyległe do miasta Ostrowiec, jak również, muzea, pomniki przyrody, jednak były to pojedyncze odpowiedzi.

Następne zadanie dotyczyło udziału ucznia w życiu kulturowym, społecznym, gospodarczym i politycznym środowiska lokalnego. Wyniki przedstawiono w tabeli 10. Najwięcej, bo 64,20% badanych, stwierdziło, że nie bierze w nim udziału, 19,20% respondentów w ogóle nie było tym zainteresowanych, 14,98% ankietowanych podało, że uczestniczy w życiu środowiska lokalnego, a 2,72% nie udzieliło odpowiedzi.

Celem edukacji regionalnej w procesie dydaktyczno-wychowawczym jest ukształtowanie w uczniach poczucia własnej tożsamości regionalnej jako postawy zaangażowania się w funkcjonowanie własnego środowiska i autentycznego otwarcia się na inne społeczności i kultury.

Wraz z reformą edukacji pojawiła się konieczność wprowadzania ścieżek edukacyjnych do procesu dydaktyczno-wychowawczego. Ścieżki regionalne w praktyce szkolnej mogą być inspiracją dla nauczyciela i ucznia do poszerzenia zainteresowań, do działań i wprowadzania zmian, w związku z czym mają istotne znaczenie wychowawcze. Uczniowie muszą poznać dziedzictwo kulturowe swojego regionu.

Tabela 10. Udział ucznia w życiu kulturowym, społecznym, gospodarczym i politycznym środowiska lokalnego

Table 10. Student's participation in the cultural, social, economical and political lives of the local environment

Bierzesz świadomy udział w życiu kulturowym, społecznym, gospodarczym i politycznym środowiska lokalnego? <i>Do you consciously take part in the cultural, social, economical and political lives of the local environment?</i>	I LO		II LO		III LO		V LO		ZSZ Kunów		LO Ćmielów		Ogółem General	
	N=61		N=90		N=164		N=35		N=78		N=86		N=514	
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%		
Tak / Yes	6	1,17	21	4,08	24	4,67	2	0,39	5	0,97	19	3,70	77	14,98
Nie / No	43	8,36	59	11,4	98	19,0	22	4,28	63	12,2	45	8,75	330	64,20
Nie, w ogóle <i>Not at all</i>	12	2,33	6	1,17	37	7,20	9	1,75	9	1,75	18	3,50	99	19,20
Brak odpowiedzi <i>No answer</i>	0	0	4	0,78	5	0,97	2	0,39	1	0,19	2	0,39	14	2,72

Aby nauczyciele mogli efektywnie prowadzić działania edukacyjne w tym zakresie, powinni znać region i identyfikować się z nim, toteż ważne staje się ich odpowiednie przygotowanie. Wiąże się z tym konieczność wyposażenia w wiedzę o regionie studentów kierunków nauczycielskich, prowadzenia doskonalenia na studiach podyplomowych, kursach, warsztatach metodycznych. Edukacja regionalna wymaga szczególnego wysiłku od pracowników systemu edukacji, ale też powinna być wspomagana przez liczne instytucje z najbliższego otoczenia szkoły, m.in. przez samorządy lokalne, ośrodki kultury, biblioteki, prasę lokalną itp. Ma ona służyć kształtowaniu świadomości własnych korzeni uczniów, dzięki czemu łatwiej im będzie odnaleźć się w Europie bez granic (Mlekodaj, Zgama 2006).

Do instytucji, które mogą i powinny wspierać szkołę w tym zakresie, należy zaliczyć: muzea, skanseny, biura turystyczne, zarządy parków narodowych i rezerwatów itd. Nie można także zapominać o współpracy z rodzicami. To w domu rodzinnym – u źródła – rozpoczyna się edukacja regionalna, tu znajdują się najważniejsze zasoby zbiorowej pamięci, także w jej materialnych nośnikach – pamiątkach rodzinnych, dawnych sprzętach, fotografiach, dokumentach. Tu też decydują się losy obyczajów i zwyczajów, tradycji roku obrzędowego i lokalnego

patriotyzmu. Bez udziału rodziny edukacja regionalna stanie się jeszcze jednym z przedmiotów szkolnych – nauczaniem rzeczy poznawczo i emocjonalnie obcych.

Podsumowując wyniki ankiety, należy stwierdzić, że stopień rozumienia przez uczniów pojęć z dziedziny regionalizmu jest często na bardzo niskim poziomie. Jakkolwiek w wielu szkołach edukacja regionalna obecna jest już od wielu lat, nauczyciele ciągle odczuwają brak specjalistycznej pomocy instruktażowo-metodycznej, a także odpowiednich materiałów – publikacji regionalistycznych, materiałów ilustracyjnych, sprzętu dydaktycznego.

Edukacja regionalna domaga się wyjścia poza tradycyjny system klasowo-lekcyjny. Najlepsze jej efekty osiąga się poza klasą szkolną – na wycieczkach, w muzeach, w zielonych szkołach i na wystawach, w obiektach zabytkowych i w innych ciekawych miejscach najbliższej okolicy (Żeber-Dzikowska 2005, 2006). Ważne jest też kształcenie umiejętności, czyli praktyczne zastosowanie zgromadzonej wiedzy.

Literatura

- Barwinek G., 2007. Wartości regionalne promowane na stronach internetowych a możliwości ich wykorzystania w procesie dydaktycznym. W: M. Strzyż, A. Zieliński (red.). Region w edukacji przyrodniczo-geograficznej. Nauki Geograficzne w Badaniach Regionalnych. T. 4. Instytut Geografii Akademii Świętokrzyskiej, Kielce: 24–31.
- Dołęga J.M., Czartoszewski J.W. (red.), 2000a. Rodzina w nauce i kulturze. Episteme 8. AUM, Olecko: 336.
- Dołęga J.M., Czartoszewski J.W. (red.), 2000b. Ekologia rodziny ludzkiej. Episteme 7. AUM, Olecko: 334.
- Mlekodaj A., Zgama B., 2006. Jak przygotować nauczyciela polonistę do realizacji programu Dziedzictwo Kulturowe w regionie? W: T. Gumuła, T. Dyrda (red.). Kształcenie kandydatów na nauczycieli. Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce: 475–485.
- Żeber-Dzikowska I., 2005. Wycieczka formą organizacyjną zajęć dydaktycznych poza terenem klasy i szkoły. W: M. Strzyż, A. Świercz (red.). Środowisko przyrodnicze jako przedmiot badań interdyscyplinarnych: teoria i praktyka. Wydział Geografii i Studiów Regionalnych. Uniwersytet Warszawski. Instytut Geografii Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach, Polska Asocjacja Ekologii Krajobrazu, Kielce: 220–221.
- Żeber-Dzikowska I., 2007. Edukacja regionalna w ramach ścieżki edukacyjnej w świetle badań i opinii nauczycieli uczących na IV etapie kształcenia. W: B. Wójtowicz (red.). Kształcenie geograficzne we współczesnym świecie. Różnorodność koncepcji kształcenia geograficznego. Instytut Geografii Akademii Świętokrzyskiej, Kielce: 311–327.

Żeber-Dzikowska I., Wójtowicz B., 2007. The programme and principles of creating the regional didactic path At the 4th stage of education. Federal Agency of Education. Herzen State Pedagogical University of Russia Pedagogical Methodology Union Teaching methods council 540100 natural sciences Commission on geology. Herzen geology and geoecology department. Geology, geoecology and evolutionary geography. 7, St. Petersburg, Russia: 182–184.